

DRAGAN NEDELJKOVIC I MIODRAG RADOVIC:

»UMETNOST TUMAČENJA POEZIJE«,
Zbornik rada, »Nolit«, Beograd 1979.

Piše: Boško Tomašević

»Sapričnost pesništva i mišljenja« temeljno je potvrđena u kapitalnim delima filosofske hermeneutike koja su napisali Hajdeger¹ i Gadamer², a bitnu povesnicu u tom smislu, kao što znamo, stvorili su: Gorgija, Platon, Aristotel, Augustin, Hegel, Kant, Šlajermaher i Diltaj.

U citiranom Hajdegerovom iskazu, koji je ostao zabeležen u vidokrugu *techné hermeneutiké* (filosofske, razume se), zapazamo suštinsku blizinu filološke hermeneutike, one, dakle, veštine tumačenja čiji je istinski centar razumevanje poetskog bića pesme same. Stoga pominjanje zajedničkog povesničkog temelja filosofske i filološke hermeneutike, kojega u biti sadrži citirani Hajdegerov iskaz, nije naodmet; tim pre što u tekstu koji sledi imamo posebno zadovoljstvo da se bavimo prikazom knjige koja po saznanju karakteru i formalno-sadržajnim odlikama nosi sobom, prema zamisli svojih autora, mnoštvo kognitivnih, reproduktivnih i metodoloških hermeneutičkih polja, čija sumna pokušava, u krajnjoj liniji, da promišli i razume suštinu poetskog. Jer, »još uvek je pesnički karakter mišljenja skrivene« (M. Hajdeger).

Knjiga *Umetnost tumačenja poezije*, koju su pripredili dr. Dragan Nedeljković, profesor na katedri za Opštu književnost Filološkog fakulteta u Beogradu i magistar Miodrag Radović, asistent na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, prvi je zbornik umetnosti interpretacije lirike u našoj zemlji. Zamisao autora suštinski proizlazi iz akutnog nedostatka u našoj nastavi književnosti — recimo to već na samom početku osvrta na ovu dobrodošlu knjigu — koji se ogleda u slabom umeću interpretacije poezije, kako daka u osnovnim i srednjim stručnim školama, tako i studenata na univerzitetima. Ovde je tumačenje poznatih pesama iz evropske baštine imalo, dakle, biti razumevanje slojevite, višezačne i neponovljive strukture pesničkog dela, ali i primenjivanje koje bi postalo »temeljem nastave književnosti«. Fundamentalni, duhovno-naučni okvir knjige, s druge strane, bio je: na koji način tumačiti pesničko štivo sa stanovišta otvorenog horizonta duhovno-istorijske zbilje, uprkos činjenici što apsolutnog stajališta nema? Jer, smatra Gadamer, »onom ko je pokretan pomeraju se horizonti«.³ Odlučujući ulogu igra, dakle, u ovom slučaju, sama čitalačka svest koja je autonomna isto koliko i samo lirsko-umetničko delo. Dve svesti, svest dela i svest čitaoca, uz to, ponavljamo, autonome, stoje jedna naspram druge. Pa stoga, kao što kaže Gadamer, »za svaku knjigu«, a mi dodajemo za svaku pesmu, »može se reći da je za sve i ni za koga«.⁴ Protumačen na ovaj način, izvorni fakticitet lirskog umetničkog dela u svojoj opstojnosti podrazumeva, kada je reč o njegovom tumačenju i razumevanju, mnoštvo interpretativnih postupaka.

Nedeljković i Radović upravo su na tom planu izvršili maestralan, mada, po prirodi problema, uvek otvoren izbor. Četrdesetak tekstova kojima je cilj da protumače i preosvetle jedno lirsko štivo jednog pesnika, od Dantea do Pasternaka, a među tim tekstovima, napomenimo, ima i tri pesme naših pesnika — Kostićeva *Santa Maria della Salute* u tumačenju Miodraga Pavlovića, *Reči u kamenu* Momčila Nastasijevića, koju je protumačio Zoran Gluščević, i *Oblač Dobrišće Cesarića*, iz pera Ždenka Škreba — predstavili su čitaocu mnoštvo mogućnosti čitanja i tumačenja poetskog pisma: od klasičnog, lansonovskog pristupa lirskom umetničkom delu, koji je zastupljen u interpretacijama Gintera Milera, Hansa Joahima Šrimfa i G. M. Fridlendera (prvi je tumačio Geteovu *Pesmu Parki*, drugi Novalisovu *Pesmu mrtvih*, treći Puškinovu *Elegiju*, preko ontološkog Stajerovog tumačenja Brentanove pesme *Huje večernji vetri* i, s istog stanovišta, Kajzerovog tumačenja čuvene Heldrlinove pesme *Mladim pesnima*, do strukturalističkih i novokritičarskih interpretacija pesama Bodlera, Ljermontova, Vordsvorta, Kitsa, Seljica, Kolridža, Malarmea, Jetsa, Eliota, Apolinera, Pasternaka, u čijem se, opet teorijskom međuprostoru tumače pesme Poa, Verlena, Valerija, Rilkea i Bloka iz pera Gistava Koena, Elze Budeberg, E. G. Etkinda i Eldera Olsona.

»Blizina poezije i tumačenja«, blizina pesme i *techné hermeneutiké* prikazane su u ovoj antologiji iz »neposrednosti razumevanja«, a metodološki pluralitet, naznačen u teorijama raznih smerova i pregnuća, demonstrativno je otkriven i praktično primenjen. Način bitka i opstojnost pesme same rekonstruisane su na mnoštvo primera, poetska svest podvrgla se hermeneutičkoj svesti, ostajući, pri tome, uvek ono što je bila: samobitna pesma, jedinstvena i neponovljiva, premašujući širinu hermeneutičke svesti u onoj meri u kojoj uvek umetnost premaša jedan duhovno-naučni horizont, a život — teoriju. Razumevanje i tumačenje i ovde su shvaćeni onako kako uvek moraju biti shvaćeni: kao prividno premašanje smisla pesme da bi istina umetnosti poezije ipak ostala vidovnica sopstvene vere, načina opstojnosti i estetske »pravde«.

Utoliko knjiga o kojoj je bilo reči utemeljuje teorijsku zasnovanost, spekulativni horizont umetničke predaje, sopstveni smisao i sadržinsku valjanost.

Stoga je preporučujemo, unapred se radujući sličnim poduhvatima priređivača na polju prozne i dramske književnosti, svim nastavnicima, profesorima u srednjim školama, profesorima na fakultetima, učenicima i studentima, poznavacaocima i ljubiteljima poezije.

¹ Martin Heidegger: *Sein und Zeit*. In: *Jahrbuch für Philosophie und phänomenologische Forschung*, Bd. VIII, 1927.

² Hans-Georg Gadamer: *Wahrheit und Methode*, Grunndzüge einer philosophischen Hermeneutik, 1960.

³ Hans-Georg Gadamer: *Istina i metoda*, Logos, Sarajevo 1978, str. 338.

⁴ Ibid, str. 190.

ČEZARE PAVEZE: »UMEŠNOST ŽIVLJENJA«

(Dnevnik 1935—1950),

»NOLIT«, Beograd 1979.

Piše: Branko Maširević

Italijanski pesnik Čezare Paveze ubio se u noći između 26. i 27. avgusta 1950. godine, u četrdeset drugoj godini života. U vreme najvećeg književnog priznanja, kada su ga bar javno priznali i oni koji su ga osporavali i borili se protiv njega, Paveze više nije našao razloga za život. Kao svedočanstvo, ali ni u kom slučaju samo to, unutrašnjeg razdora i preispitivanja, ostao je pesnikov dnevnik vođen između 1935. i 1950. godine.

Danas je jedan život, dramu ili tragediju čovekovu moguće doživeti kao knjigu. Jer, stranice Pavezeovog dnevnika sačinjavaju jednu nadasve osobenu i dramatičnu knjigu, zanimljivu i potrebnu iz više razloga. Ti fragmenti italijanskog pesnika imaju daleko veću vrednost od pukog svedočanstva o njegovom životu, daleko premašuju znatiželju onih koji su iz tih redova želeli da »pročitaju« razlog Pavezeovog samoubistva. Nije pogrešno reći da su u pitanju fragmenti, zato što je u njima izložen jedan pogled na život, jedna filosofija, a samo nezнатно oni su faktografija umetnikovog svakodnevnika. Ovo je dnevnik pesnika koji živi svoju poeziju, dnevnik intelektualca, mesto gde se on, razapet u sebi samom, ali i u svom društvenom položaju, pokušava prepoznati, osamiti i dokučiti. Na žalost, ne misle svi tako, ili neće da misle, pa se već u našoj javnosti čuo glas o tome da je ovo »crna« knjiga, da je neosporno vredna, ali da njena sumornost obeležava subjektivno gledanje na stvari. Kao da nekome nikad neće biti jasno da su sve velike umetnosti i umetnici »crni«, da je melanholija vrednija od praznog nagonskog radovanja, da »bele« umetnosti nisu vredne, nego su konformističke, i da, u suštini, odaju sterilne duše, jer je bela boja najbliža boji vakuuma, dok je crna uvek sadržajnija. Ali, ostavimo prazne duše da se raduju knjigama *realističkog optimizma*. Paveze jeste bio sumoran i melanholik, ali optužiti ga za to znači biti neosetljiv na pitanja života koja je ovaj pesnik sebi postavljao. Na osnovu same ovog dnevnika moguće je šire govoriti o unutrašnjoj kobi umetnika, o teškom i ambivalentnom položaju intelektualca, o drami koja se odvija daleko od objavljenih stranica nekog pesnika. Takođe, mnogi filosofski stavovi i ocene, moralni imperativi, ovde su od presudnog značaja. Paveze je ostao na fragmentu, jer su to bila pitanja kojima se nije primarno bavio, ali je pokazao veliku sposobnost u njihovom sagledavanju. Pravilno priči ovoj knjizi znači zadržati pred njom, jer to i nije »knjiga«, već autentična i proživljena filosofija, to je *strano mišljenje koje je iskoristilo svoje samoubistvo*.

Veoma je značajno napomenuti i Pavezeova razmišljanja o samoubistvu, koja se proteže skoro celim dnevnikom, među kojima nalazimo i ove redove:

»Samoubistvo sada već podseća na jedno od onih mitskih junaštava, na jedno od onih čuvenih potvrđivanja čovekovog dostojanstva pred sudbinom koja privlače pažnju pripovedača i kipara, ali u nama ne ubijaju osećanje samoće« (str. 56).

»... u naše vreme samoubistvo je način da se nestane, ono se izvrši kratko, tiho, utučeno. To više nije aktivan čin, to je pasivan čin.

Ko zna hoće li ikad više biti optimističkih samoubistava?« (str. 57).

»... čoveka koji izvrši samoubistvo da bi nešto značio u svom životu« (str. 106).

»Svako ima opravdanog razloga da izvrši samoubistvo« (str. 120).

»Čovek ne izvrši samoubistvo iz ljubavi, ili zbog neke žene. Čovek izvrši samoubistvo zato što ga jedna ljubav, bilo koja ljubav, potpuno razotkrije u svoj njegovoj bedi, pa uvidi da je obezoran, da je niko i ništa« (str. 469). (Nemam ništa protiv Jugane Stojanović, koja je prevela ovaj dnevnik, ali poslednji citat poznajem u daleko lepšem prevodu i ne mogu odoleti a da i njega ne navedem: »Ne ubija se zbog ljubavi jedne žene. Ubija se jer ljubav, nije važno koja ljubav, otkriva nas u našoj golotinji, našem siromaštvu, našoj nesposobnosti, našem ništavilu.«)

»Samoubistva su bojažljiva ubistva. Mazohizam, umesto sadizam« (str. 475).

Nužno je bilo navesti ove citate zato što je to samo jedan mogući nivo čitanja ove knjige. Mnogi problemi tokom 15 go-